

Така далека подорож Чамхаба

Бережний Василь Павлович

I

Чамхаб одразу впізнав цю будівлю й зійшов з рухомої стрічки на тротуар. Перед ним, віддалік від траси, лежав велетенський сірий камінь, схожий на мозок людини: дві півкулі, звивисті борозни.

«Штукарство, — подумав Чамхаб, відчувши глуху неприязнь і до самої будівлі, й до установи, розташованої в ній. — Електронний архів... пам'ять... Але ж можна б не так претензійно...»

Зрештою, підстав для невдоволення не було ніяких: переповнений важкими враженнями своєї космічної подорожі, він сам надумав звернутись до цього унікального архіву. Тут можуть виявити те, чого він не може пригадати, дістати інформацію, сховану в глибині нейронів. Надто важливо дізнатися, що з ним трапилось на тій зловісній планеті. Спуск, перші кроки на ній — все це стоїть перед очима. А зустріч з аборигенами... Адже коли на них напали... До моменту нападу він пам'ятає все. Та навіть і сам напад. А от що було далі, як врятувався, як опинився на кораблі, — суцільний провал пам'яті. Лише оцей електронний архіваріус — «експропріатор психіки», як Жартома назвала його Анжела — загляне в найдальші комірки пам'яті, вибере все, до останнього штриха. Це потрібно не тільки для науки — космології чи історії, — це потрібно мільйонам людей.

Чамхаб став, заклавши руки за спину, і довго розглядав химерну будівлю. Розумів: це його обов'язок — віддати всю, яку має, інформацію електронному мозкові, але якесь несподіване почуття тривоги і страху втримувало його. Раз по раз у сірій будівлі розсувалися округлі двері — туди заходили й звідти виходили люди, а він усе стояв із міцно зчепленими за спину руками й дивився. Думки його були далеко. Пригадалися науковці Космоцентру — і жаль, і розчарування відбилися на їхніх обличчях, коли, дійшовши до найкритичнішого моменту в експедиції, він сказав, що нічого не пам'ятає, нічого ніколи! Вони презирнулися, знизали плечима. Що ж, мовляв, не пощастило, може, капітан психічно травмований... Чамхаб почував себе так, ніби завинив перед цими людьми, і не лише перед ними, завинив перед усім людством, хоча, звичайно, ніхто ні в чому його не звинувачував. І тоді він сам запропонував скористатися електронним мнемоскопом. Усі полегшено зітхнули, а дехто навіть не стримав радісної посмішки: він угадав їхнє невисловлене бажання! Запропонувати йому навряд чи хто зважився б: це було б неетично. А якщо він сам... Розмова закінчилась в атмосфері справжнього ентузіазму. Мнемоскоп допоможе розкрити таємницю, зазирнувши в найдальші зони пам'яті!

А тепер ось він завагався. З-під насуплених брів позирав на химерну будівлю й... шкодував, що висловив таке поспішливе, легковажне рішення. Хлопчисько!

Це нагадувало шахову партію в її кульмінації. Від того, який хід він зробить зараз — а це в його волі, — залежатиме все. Чамхаб гірко посміхнувся — знову постало прокляте гамлетівське запитання: бути чи не бути?

Різко обернувшись, пішов до тротуару.

Ступив на ближчу стрічку, потім на суєдню, а далі вже на середню, яка мчить з найбільшою швидкістю. Тут було чимало пасажирів, та все-таки знайшлася вільна трапеція, на яку можна спертися. Стояв, намагаючись ні про що не думати, спостерігав обличчя, особливо жіночі, поглядав на деякі оригінальні будівлі, сквери і парки, що пропливали мимо. Як гарно жити на Землі! Щоб це фізично відчувати, треба побувати в космосі... Так... Тепер йому в сто крат рідніші оці незнайомі обличчя, оці очі, що так і променяються думкою та відчуттям. Але що їм до того, чи все він пригадав із своєї подорожі, чи ні? Головне ж відомо: знайдено планету, на якій буяє життя, хоч і в нижчих формах. Та це ще й краще, що там немає мислячих істот — можна заселяти!

Немає... А що, коли є? Хіба він може дати однозначну відповідь на це питання?

І знову сумніви обступили Чамхаба, і в голові зчинився такий сумбур, що неможливо було зосередитись. Пропустив майдан, де мав перейти на Морську трасу, довелося повертатись зустрічними стрічками, іти підземними переходами. В людському тлумі він поволі заспокоївся й твердо вирішив: як скаже Анжела — так він і вчинить.

Думка про Анжелу, ніжну, чарівну, найкращу дівчину в світі, наповнила радістю його серце. Те, що вони, двоє з п'яти мільярдів людей, знайшли одне одного, Чамхаб вважав щасливим подарунком долі. Мало того, що Анжела напрочуд красива, і саме тією красою, яка хвилює, притягує його, вона імponує йому духовно. В них споріднені погляди на життя, на світ. Ба навіть поточні події майже завжди викликають в них однакову реакцію. Вони розуміють одне одного з півслова. «Анжела — моє alter ego[1]», — думав Чамхаб, і його очі поблискували щастям, йому подобалось, як вона ходить, як говорить, трохи розтягуючи слова.

Тенісні корти, де Чамхаб сподівався зустріти Анжелу, розташовані на Спортивному острові, спорудженому за кілометр чи півтора від берега. Туди веде тунель, на зразок метро, устаткований такими самими ескалаторами, як і вулиці міста. Наближаючись до вертикального підйомника, Чамхаб несподівано подумав: а що, коли Анжела скаже «не треба»? Впіймав себе на тому, що в глибині душі рішення майже склалось, Анжела тільки мусить санкціонувати. Гм... Як скаже — так і буде... А що, коли вона раптом...

Підйомник виніс його в сонячну купіль. Дихалось легко, здавалось, повітря відчувається на смак. На що вже в космічному кораблі добре працюють кондиціонери, та хіба вони можуть дати таке цілюще повітря? Хоч як прагнули конструктори острова за допомогою металу й пластика вирватись із обіймів природи, це їм не вдалося. Природа тримає всю цю споруду разом з людьми в долонях моря і неба...

Анжела помітила його ще здалеку, привітно махнула рукою. У білому спортивному костюмі вона здавалась ще кращою. Змахнула ракеткою граціозно й водночас енергійно — удари по м'ячу були сильні, мов постріли.

Сівши з краю порожньої трибуни, Чамхаб спостерігав за її грою, суперниці ж не бачив, наче її й не було.

Та ось тренування скінчилось, Анжела підійшла, втомлено ступаючи по гравієвій доріжці. На засмаглих щоках блищали краплини поту.

— Ну, як? — спитала, сідаючи поруч, і в очах її на мить з'явилась тривога.

— Ніяк... поки що.

Анжела кинула на нього запитливий погляд, і в тому погляді було стільки дитячої цікавості, що

Чамхаб не міг стримати посмішки.

— Розумієш, був я коло того «мозку»... Знаю, що треба випити цей келих, але... боюся. Вони ж видобували інформацію у вмираючих або щойно померлих... Можуть бути несподіванки — вони самі попереджали... — Чамхаб помовчав, йому не хотілось розвивати цю тему. Потім сказав невизначено: — Тут є над чим поміркувати.

— Ходімо прогуляємось, — враз посерйознішала Анжела.

Аж до заходу сонця блукали вони по алеях Спортивного острова. Говорили про що завгодно, здебільшого про всякі дрібниці, лише не про електронний архів, полишили цю тему підсвідомості.

Купалися, стрибали з вишки. Чамхаб захоплювався Анжелиними траєкторіями, — вона плавно, ніби в невагомості, летіла, простягнувши вперед руки, і, здавалося, якби забажала, то линула б отак понад хвилями аж до самісінького обрію, де вже здіймалась кармінна стіна. В нього так не виходило — плюхався в воду важко, як металевий злиток, а, виринувши, довго пирхав, неначе той морж. Анжела ще не сміялася так, відколи вони познайомились.

— Ану ще! Ще один стрибок!

І він знову підіймався на вишку, падав сторч головою, а, виринувши, пирхав ще дужче. Гралися, немов підлітки.

Відпочиваючи на воді, Анжела переверталася горілиць, розкидала руки хрестом і заплющувала очі. Потім казала, що, погойдуючись на хвилях в такій позі, вона поступово втрачає почуття верха й низу, і їй починає здаватися, що вона летить у космічному просторі, падає й падає поміж планетами й сонцями.

— Так можна і втонути, — обізвався Чамхаб.

— Можливо, — погодилась Анжела. — Та я вловлюю момент, розплющую очі, і все минає. А в тебе з'являлося таке відчуття в космосі?

Чамхаб замислився.

— Коли сидів за пультом, було. З'єднуєшся з кораблем в одно ціле, відчуваєш його гігантське металеве тіло, як своє... Кнопка, на яку ліг палець, сполучає твою нервову систему з електронними «нервами» агрегатів, і їх можна відчувати, як внутрішні органи. Цікаво?

— Цікаво, але страшно: людина зростається з машиною...

— Страхи ці перебільшені. Людина завжди залишається людиною.

— Будемо сподіватися.

Вечеряти в кафе Анжела не схотіла, натомість запросила до себе. Він, звичайно, був дуже радий і не приховував цього. Перспектива інтимної обстановки викликала в нього п'янку млюсть.

Анжелині батьки мешкали в невеликій, скромно умебльованій квартирі на другому поверсі. Стіл накрыли на веранді, до якої заглядали молоді клени — при світлі їхніх листя видавалося ще зеленішим. «Космічний сирота», як і слід було сподіватися, був у центрі уваги. Особливо

опікувалася ним Анжеліна мама — ще молода, балакуча жінка з лагідним обличчям. Батько — високий, худорлявий чоловік, один з операторів автоматичної підземної фабрики, яка виробляє взуття, — неквапливий у розмові, стриманий у рухах. Але з того, як він час від часу поглядав на Чамхаба, помітно було, що ставиться до космонавта з повагою й теплотою.

Чамхабові приємно було в їхньому товаристві, та — ніде правди діти, — коли вечір скінчився, він зрадив, що нарешті лишається віч-на-віч із своєю нареченою. Покохав дівчину до самозабуття, й посидіти з нею, взявши її руку в свою, було для нього справжнім блаженством. Звучала ніжна мелодія — та чи він слухав її? Сидів як заворожений, геть забувши про все. Анжела нагадала:

— То як ти вирішив?

— Завтра візьмемо шлюб, — мрійливо обізвався Чамхаб. — Повір, що далі...

— Я не про те, — засміялась Анжела. — Електронного павука забув?

— А... — Він наче прокинувся зі сну. — Павука? Як ти скажеш, так і зроблю.

Лагідним жестом вона відкинула йому білявого чуба.

— Мені здається, що... це навіть цікаво.

— Може, й цікаво. — Чамхаб вибачливо усміхнувся. — Мозок людини — це своєрідний космос... Та в мене на думці... Я таки доб'юся — ми туди ще полетимо! Ну, що ж, вирішено: завтра піду. Тільки... тільки обіцяй, що після того ми одружимося... не відкладаючи. Згода?

— Авжеж, дурненький! — засміялась Анжела й грайливо торкнула його носа.

Хотів поцілувати, але вона встигла відхилитись. Обличчя їй зашарілося.

— Ой, що ти... Прошу, заспокойся.

Чамхаб підвівся й почав ходити по кімнаті, засунувши руки в кишені штанів. Дівчина трохи злякано стежила за ним поглядом, просила заспокоїтись і сісти.

— Хіба можна бути спокійним коло тебе? — Яюсь наче аж сердито поглянув на неї. Ех, схопити б її на руки...

— А скільки продовжуватиметься ця процедура? — спитала, виходячи на веранду.

— Що? — стрепенувся Чамхаб. — А... не знаю.

Постояли на веранді, дослухаючись до шелесту листя.

— Ну, добре, — порушила мовчанку Анжела. — Я туди подзвоню. І обов'язково зустріну, коли ти виходитимеш.

Зненацька обхопив її голову долонями. Дівчина не встигла й скрикнути, як він поцілував її в губи.

II

Після гіпнотичного сеансу Чамхабові наділи на голову щось справді схоже на срібного павука

— мнемоскоп. Напівлежачи в спеціально пристосованому для нього ліжку, космонавт знову переживав свою останню подорож. Пам'ять розгортала дивовижно чіткі картини — усе було, як наяву. Хоча й не зовсім: пережиті сцени й ситуації з'являлися водночас. В коротку мить вміщалися яскраво висвітлені події одного дня чи цілого місяця — в залежності від того, яка була насиченість фактами. Політ «Енея» продовжувався майже десять років, а електронний «павук» знімав карби пам'яті всього за кілька годин. Правда, мнемоскоп старанно «просівав» здобуту інформацію, й на магнітну котушку осідало тільки суттєве.

Звичайно, Чамхаб нічого цього не відчував. Як тільки апарат ввімкнули, він одразу ж усвідомив себе на космічному кораблі. Сидів за великим сегментом пульта керування, невідривно дивлячись на матовий екран.

Далеке чуже сонце вже показувало свій диск. В його промінні можна помітити окремі пилинки — планетна сім'я. З кожним днем і сонце, і планети більшають, ростуть.

Астрофізик їв показує фотографії системи, зроблені крізь різні фільтри, повідомляє параметри, дає характеристики:

— Зірка — півтори сонячні маси, чотирнадцять планет, розміри їх підлягають закономірності, відкритій у нас[2]. Орбіти майже не виходять з площини екліптики.

— Астероїди? Комети?

— Не помічено. — їв розводить руками, ніби пробачається, що в цій планетній системі немає ні астероїдів, ні комет.

Бортінженер Фамен усміхається:

— Значить, не було запроектовано.

Чамхаб просить його сісти до комп'ютера і визначити режим гальмування.

На четвертій (1,3 маси Землі) спектографи зафіксували хлорофіл, лінії якого відсутні в спектрах решти планет.

— Здається, вона має велику кількість зеленої маси, — каже Ів.

Чамхаб у захопленні:

— Зелена маса? Це ж ліси і луки! Давайте так і назвемо її: Зелена!

Ів і Фамен погодились. Було вирішено вийти на мінімальну орбіту навколо Зеленої, щоб вивчити її детальніше.

Знову перевантаження, Чамхабові здається, що весь він налитий оловом, важко ворухнути навіть пальцем. Зникло. І те саме тіло стало легким, як пушинка.

Безперервні, невтомні спостереження, накопичення й аналіз матеріалу. Так, Зелена має біосферу! Та ще й багатющу: густі ліси, безкінечні луки. Коли б тут ще були гори, моря й океани, — Зелена відрізнялася б від Землі лише розмірами. Але жодного, бодай невеличкого водного басейну тут немає. Суцільний всепланетний материк, втушкований зеленою ковдрою навіть на полюсах. Певно, всю вологу тримають у собі рослини.

— Якщо тут не було первісного океану... — з жалем почав астрофізик, зітхнув і замовк.

— То що?— не втерпів Чамхаб. — Не могли з'явитися й розумні істоти?

— Авжеж, — знизав плечима Ів. — Про них не може бути й мови, ми навряд чи зустрінемо тут навіть тварин. В кожному разі, спостережні дані не дають для цього ніяких підстав.

— Про це ще рано говорити, — заперечив Чамхаб.

— Але ж не помічено жодного стада, жодного табуна.

— Це ще нічого не доводить. Удень вони можуть ховатися в лісах, а пасуться вночі, — звідки ми знаємо?

— А слідів цивілізації — ніякісіньких, це вже точно, — обіззався Фамен.

— І це передчасний висновок, — не згодився Чамхаб. — Давайте, друзі, повторимо увесь комплекс досліджень...

Знову нарада біля пульта.

— Отже, дослідження проведено чотири рази, — Чамхаб міркував уголос. — І, як ви знаєте...

— Тепер і в тебе немає сумніву, — перебив Ів.

— Сумніви ще є, — твердо сказав Чамхаб, — але я вважаю, що на орбіті ми зробили все, що могли.

— Це так, — погодився Ів. — Біосфера Зеленої досліджена по всіх аспектах. Дальше перебування...

— От і я так думаю. Пора здійснити наступний етап нашої експедиції... Щодо місця посадки. Твоя пропозиція, Ів?

— На екваторі, в зоні лісу. Оптимальні умови для вивчення планети. Адаже ліси переважають.

— А ти як гадаєш, Фамен?

— Полюс. Чи північний, чи південний — однаково. Полярні області — океан луків...

— Це все крайнощі, — розважливо сказав Чамхаб. — Місце посадки треба визначити з урахуванням багатьох факторів. Динаміка атмосферних процесів, температура, типовість зони дослідження, радіація...

Детально обміркувавши численні варіанти, провівши ще одне картографування, всі троє зійшлися на тому, що «Енея» слід посадити в північній півкулі Зеленої, в савані, де луки зустрічаються з масивом лісу.

І знову тіло наливається оловом, очі застилає кривавий туман. Коли нарешті комп'ютер вимкнув двигуна і в кораблі настала тиша, вони ще довго її не чули.

Першим опритомнів Чамхаб.

— Друзі, вітаю... Ми на Зеленій...

Хотів ці слова викрикнути, але не вистачило сили. Проте їв та Фамен почули. Незабаром усі

зібрались біля командирського пульта. Інженер ввімкнув оглядовий екран: що там діється навколо? — та матова поверхня не прозорішала. Виявилось, що електронно-оптична система вийшла з ладу.

— «Еней» осліп... — В голосі бортінженера чулася досада.

Це було особливо недоречно: кортіло якомога швидше поглянути на планету зблизька.

— Прошу дозволу вийти назовні, — незвично офіційним тоном промовив Фамен. — За бортом ще день.

— Спочатку все-таки треба налагодити оптику, — сказав Чамхаб. — Немає необхідності ризикувати.

Інженер, не кажучи й слова, негайно взявся відшукувати пошкодження. Довго порпався в електронному начинні, змінив світлопровід, запобіжники тощо, і нарешті система ожила. Крізь екран до їхнього корабля заглянув незнайомий світ. Якись чудернацькі кущі в густій високій траві, а дерева... Фамен одразу визначив їхню висоту: двісті сімдесят і більше метрів!

— Царство хлорофілу... — сказав упівголоса, наче боявся, що хтось сторонній почує.

— Так, — обізвався Чамхаб, — розмах нічогенький... Тим часом сонце хилилось до заходу, травами поповзли тіні.

Атмосфера Зеленої була майже такою, як і земна. В ній тільки більше кисню й менше водяної пари. Візуальне спостереження не виявило нічого нового, отож Фамену та Іву не терпілось швидше вийти з корабля, ступити на цю планету, дихнути її повітрям.

— Вечоріє... — вагався Чамхаб.

— Ну й що? — знизував плечима Ів. — Ще можна зробити чимало фотографій.

— Та навіть, як і стемніє, — підтримав його інженер, — що в нас немає прожекторів?

Наче передчуваючи біду, Чамхаб не дає своєї згоди, а вони наполягають ще завзятіше.

— Ну, чого така поспішливість? — дивувався Чамхаб. — Час у нас є. Можемо відпочити за ніч, а вранці...

— Не розумію, навіщо зволікати, — не відступався астрофізик. — Візьмемо зразки рослин...

— Далеко заглиблюватись у ліс не будемо, — докинув інженер. — На зорову відстань.

Щось непокоїло Чамхаба, муляло душу. Не хотілось під вечір, та ще й без повітряної розвідки, робити вилазку.

«Нехай ідуть чи не треба? — перебирав думки, не зводячи очей з оглядового екрана. — Що мене тривожить?»

І тут йому впало в око: вдалині по траві котяться хвилі, наче від сильного вітру, а кущі й дерева стоять непорушні, найтонша галузка не схитнеться. Що це має означати? А може, то гра світла? Їхня правда, сидіти склавши руки не можна.

— Ну, от що. Вилазка лише для ознайомлення з територією радіусом... Скільки до узлісся? — На

екрані з'явилась сітка координат. — Двісті сорок метрів. Ясно? Ніяких зразків не брати. І жодного кроку в ліс! Лазерні трубки тримати в руках, напоготові. Підтримувати зі мною безперервний радіозв'язок. Все ясно?

— Цілком, капітане! — весело вигукнули їв і Фамен ще й виструнчились.

— Дозволяю йти. — Чамхаб окинув теплим поглядом їхні дужі постаті, перевірів екіпіровку і, коли вони пішли до виходу, приглушено сказав: — Щасливо.

Ів обернувся й кивнув, Фамен змахнув рукою.

Екран показав, як обережно, ніби нехотя, з корпусу корабля виткнувся пандус і, похитуючись, опустився на чорний, випалений дюзами, ґрунт. Фамен та їв зійшли, обернулись обличчям до «Енея», щоб міг побачити Чамхаб, і на радіощах затупали ногами. Момент хвилюючий, що й казати, — ступили на поверхню невідомої планети!

— Дихати легко! — сказав Фамен у мікрофон, прикріплений на грудях. — А як ходити — зараз відчуємо.

Роззираючись у всі боки, космонавти пішли до височенної стіни лісу, що сягала до самого неба. То один, то другою повідомляв:

— Ґрунт місцями розпушений, але йти добре.

— Трава шурхотить, хоча вітру немає.

Чамхаб порадив:

— Визначте сектори спостереження. Будьте уважні.

— Гарзд, не хвилюйся, — сказав Фамен, який ішов попереду. — Мій сектор — уперед і ліворуч, а твій, Іве, — праворуч і назад. Поглядай.

— Згода.

— Я теж дивлюся, — нагадав Чамхаб.

Деякий час йшли мовчки. Вступили в тінь, яку відкидав ліс і яка з кожною хвилиною видовжувалась, — чорний язик низом тягнувся до «Енея», ще освітленого сонцем.

— Усе нормально.

— Все гарзд.

Знову кількахвилинна мовчанка. Тінь почорнішала, їхні сірі постаті втонули в ній.

— Я вас не бачу, — гукнув у мікрофон Чамхаб. — Як ви там?

— Ми на узліссі. Дерев, мабуть, у десять обхватів, кора м'яка, наче гумова... Щось поблискує в хащах... Ого... Поглянь, що це?!

— Стріляй! — закричав інженер.

Замиготіли сліпучі зигзаги лазерних променів.

— Що сталося?! — скрикнув Чамхаб.

У мікрофоні скрипіло, сичало, скреготало. Важко падали зрізані лазерами дерева.

— Що трапилось?! — знову закричав Чамхаб, пройнятий гострим відчуттям небезпеки.

— На нас... — почулося крізь шум і тріск. — Стартуй...

Оце й усе, що почув Чамхаб. Навіть не розібрав, чий то був голос — Фамена чи Іва. І враз усе стихло.

— Відходьте, відходьте! — загукав Чамхаб з надією в голосі. — Ви мене чуєте?

Мовчанка. І пострілів не видно. Чамхаб отерп: невже загинули? Що ж здатне встояти проти лазерів? Чи, може, ненароком черкнули один одного?

Навіть не вимкнувши екрана, вхопив дві лазерні трубки й кинувся до виходу.

Пробігши метрів п'ятнадцять, опам'ятався й став. Потер долонею чоло, роззирнувся. Треба діяти обачно. Паніка — то загибель. А що, як нападники вскочать у розкритий люк? Бо звідки їм знати, що там нікого нема?

Пішов уперед, раз у раз оглядаючись на облитий червонястим світлом корабель.

Попереду нічого підозрілого не помітив, але все-таки, не доходячи до узлісся, ліг і поповз, ховаючись у шурхотливій траві. Трубки поклав у нагрудні кишені комбінезона.

Мозок увесь час пропікала думка: невже загинули? Важко було повірити: тільки що чув їхні голоси... Може, пошкоджені рації?

Чим ближче до узлісся, тим рідша й нижча трава.

Ще кілька метрів, і Чамхаб побачив місце сутички. Купи зітнутого лазерами гілля, повалені дерева, з окоренків ще витікає якась рідина. А де ж хлопці?

Раптом Чамхаб помітив щось біле під гіллям. Придивився, і в роті йому пересохло: біліли кістяки. Ось що лишилося від його товаришів — буквально за кілька хвилин!..

Приголомшений, капітан довго не міг відвести очей від останків своїх побратимів. Трагедія налетіла шаленством диких інстинктів — і ось їх нема... Зціпив зуби, аж заскреготав. І де ж причаїлися ті звірюки, люті потвори, що не злякалися навіть лазера?

Тиша. Лише далеко в траві почувся шелест.

Чамхаб прислухався, потім почав повільно переводити погляд від стовбура до стовбура, не минаючи найменшої деталі. Було тихо й непорушно. Тільки в грудях прискорено стукотіло серце і в скронях шугала кров.

Упевнившись, що поблизу нікого немає, капітан схопився й швидко перебіг до ближчого стовбура. Визирнув з-за нього: де чигає небезпека?

В лісі вже добре стемніло, та, коли б щось підкрадалось, він би помітив. Ніякого ж підліска тут нема, жодного кущика, і погляд сягає далеко. На голих стовбурах — теж нічого підозрілого. Грунт ніби втрамбований, але нерівний, там і сям видно купки і валки кольору сухої глиці.

Вирішив забрати лазерні трубки Фамена та Іва, що лежали неподалік, і відходити до «Енея». Чапав до них обережно, наче по тонкому канату над прірвою.

Нагнувся, взяв одну, ту, що лежала ближче, засунув у кишеню. Цієї миті здалося, ніби в одному валку щось ворухнулось. Чамхаб заляк, спрямувавши туди свою трубку. Але кнопки не натискував. Постояв так декілька секунд, швидко нагнувся і вхопив другу трубку. Раптом відчув — хтось на нього дивиться. Наче на тій глиці розкрилися очі, не очі, а опуклі сегменти з матовою поверхнею. І дивляться не з одного місця, а з кожного валка, з кожного стовбура. Увесь ліс витріщився на нього!

«Та ні, такого не може бути, — подумав Чамхаб. — Галюцинація. Або ефект сутінків».

Ступнув крок назад. Ще крок. Невідривно, ніби загіпнотизований, дивився на ті некліпаючі матові сегменти.

Так і відходив — обличчям до лісу, спиною — до «Енея».

Відчувши під ногами траву, полегшено зітхнув: «Хух... Здається, доберусь...» Тільки він це подумав, як щось не то кольнуло, не то вжалило йому праву руку, в якій він стискував лазера. Неначе черкнуло гострою травиною — не дужче. Та він з жахом відчув, що долоня дерев'яніє... Вхопити трубку лівою не встиг: очі заслала каламуть, голова ніби розкололася, він заточився і впав у траву...

Опритомнів у шлюзовій камері «Енея» — мов після наркозу. Довго не міг дійти тям, де він і що з ним трапилось. А коли все пригадав — не міг повірити, що лишився цілий і неушкоджений. Може, оте таємниче діє на відстані і просто не змогло завдати сильнішого удару. Але як він опинився на кораблі? В кожному разі, йому ясно було одне: середовище Зеленої вороже людині.

Герметично заклавшись у «Енеї», Чамхаб кілька днів провадив спостереження за допомогою оглядового екрана. Проте нічого нового в цій зеленій одноманітності не помітив. Травою, як і перше, перекочувались хвилі, темна стіна лісу лишалася так само непорушною. Чамхаб не зміг розрізнити зміни напрямку хвиль, вловити їхньої регулярності. Та це й не дивно, якщо зважити, чого він тут зазнав.

Украй вичерпаний нервово, Чамхаб не міг довше залишатись на цій планеті.

— Зажди, ми ще повернемося... — прошепотів, натискуючи стартову кнопку.

III

Анжела в коротенькій білій сукні, що добре контрастувала з її засмаглим тілом, походжала перед сірою будівлею, раз по раз нетерпляче поглядаючи на округлі двері, які ось-ось мають випустити Чамхаба і які чомусь довго не відсуваються.

Припікало сонце, і дівчина думала, як то добре буде освіжитися в домашньому басейні. Спочатку, правда, вони заїдуть до Палацу одружень, потім святковий обід... Але перед обідом вона мусить обов'язково скупатися!

Торкнулася кліпса на правому вусі — зазвучала музика. Звук був тонюсінкий, як нитка, але виразний, чіткий. З радіокліпсом не так нудно, швидше минає час. Пройшлася навколо клумби, де виставили свої теракотові шпичаки марсіанські кактуси, і знову подумала про басейн. Певне ж, і Чамхаб захоче освіжитися... Морж... О, нарешті!..

Радісно усміхаючись, Анжела поспішила навстріч нареченому.

Проте Чамхаб не відповів на її усмішку, обличчя його було похмуре, брови насуплені.

— Ну як, усе гаразд? — В її голосі прозвучала тривога.

Чамхаб, трохи уповільнивши крок, здивовано зиркнув на неї:

— Це ви мене питаєте?

Анжела розгубилася: він сказав це таким тоном, ніби вони зовсім незнайомі.

— Ну, знаєш, — промовила з прикрістю, — такі жарти зовсім недоречні.

Чамхаб знизав плечима, мовляв, якесь непорозуміння, і покрокував до траси.

— Послухай... — уже злякано обізвалася Анжела.

Він зупинився, та дівчина була така розгублена, що не могла вимовити більше ні слова, стояла і тільки кліпала очима. Було очевидно, що ніякої цікавості в нього вона не викликає.

— Пробачте, я поспішаю.

Повернувся й спокійно пішов геть. Анжела бачила, як він ступив на крайню стрічку, потім — на сусідню, і з кожною секундою віддалявся все далі й далі, бачила, але не могла зрушити з місця. Прірва між нею й Чамхабом ширилась, і ось постать його зникла в людському потоці. Дівчині стало страшенно шкода себе. За віщо її так зневажено?

До горла підкотився клубок, і на очах з'явилися сльози. Все перед нею розпливлося, розпалося на безформні тремтливі плями.

Цілісінький вечір Анжела просиділа дома. Не було настрою кудись іти, а все-таки сподівалась, що Чамхаб опам'ятається і прийде пробачатись. Та минала година за годиною, а його не було.

Знічев'я увімкнула телегазету і, перебираючи сторінку за сторінкою, натрапила на статтю під інтригуючим заголовком «Біологічна цивілізація?» Йшлося про експедицію до Зеленої, інформацію, яку видобув мнемоскоп з пам'яті капітана Чамхаба.

Автор пропонував кілька моделей контакту землян з новою планетою. Припускав, що тамтешні «дерева» мають інтелект, і, коли б космонавти не застосували зброї, реакція, можливо, була б зовсім іншою. Капітан не стріляв — і лишився живий. До корабля міг дістатися в несвідомому стані.

Комп'ютер виявив регулярність хвиль, що прокочувались у траві, — очевидно, з лісу і назад цілими лавами рухались комахи, притому досить великі. Можна припустити існування суспільства цих комах, які живуть у лісі, а за поживою йдуть у степ...

Все це було цікаве, та, читаючи, Анжела думала не про таємниці Зеленої, а про таємниці людської пам'яті. Хіба ж вона сподівалася, що той електронний смерч вирве з корінням такий квітник? А воно, бач, почуття — теж інформація...

Примітки:

[1] Друге я (лат.).

[2] Тобто об'єм планет до сьомої зростає, а далі зменшується.

Джерело: *Бережний В. П.* По спіралі часу. Фантастичні повісті та оповідання. Київ. "Дніпро", 1978. — 384 с. — С. 350-364.

Постійна адреса: http://ukrlit.org/berezhnyi_vasyl_pavlovych/taka_daleka_podorozh_chamkhaba